

กระบวนการมีส่วนร่วมการจัดการข้อมูลของกลุ่มผู้ใช้น้ำชุมชน กรณีศึกษา หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี 5 แห่ง ของจังหวัดบุรีรัมย์ Participatory Process of Data Management for Community Water User Groups: A Case Study of Five Places in OTOP Inno-Life Tourism Villages in Buriram Province

ชลาวัล วรณทอง^{1*} สมคิด สาลี² วริษฐ์ กิตต์ธนารุจน์³ อาลัย จันทร์พานิชย์⁴
Chalawan Wanthong^{1*} Somkid Salee² Warit Kittanarut³ Alai Chantarapanich⁴

Received: March 2, 2021

Revised: May 19, 2021

Accepted: May 25, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลของกลุ่มผู้ใช้น้ำ กรณีศึกษาหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี 5 แห่งของจังหวัดบุรีรัมย์ 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนผังน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำ กรณีศึกษาหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี 5 แห่งของจังหวัดบุรีรัมย์ พื้นที่ศึกษาคือ ตำบลลุดเหล็ก ตำบลโคกกลาง ตำบลหนองโสน ตำบลจรเข้มาก และตำบลบ้านยาง จังหวัดบุรีรัมย์ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์ การจัดเวทีสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ปัญหา การสังเกต และการเดินสำรวจภาคสนาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแปลความจากข้อมูลที่ได้ตามประเด็นในแบบสัมภาษณ์ และการระดมสมอง ผลการวิจัยพบว่า ประชากรในพื้นที่ศึกษาทั้ง 5 ตำบล ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก มีปริมาณฝนที่ตกน้อย ประกอบกับมีแหล่งกักเก็บน้ำไม่เพียงพอ ได้ส่งผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตร แต่ในทุกตำบลก็มีลำน้ำไหลผ่านทำให้สามารถสร้างกลไกของการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลของกลุ่มผู้ใช้น้ำทั้ง 5 แห่ง เพื่อบริหารจัดการน้ำได้ ด้วยความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้แทนประชาชนในตำบล ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการน้ำ และผู้แทนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มีกลไกดำเนินงานคือ 1) การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำชุมชน 2) การจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการน้ำ 3) การเข้าร่วมกิจกรรมในเวทีนวัตกรรมการบริหารจัดการน้ำ และเยือนถิ่นแผ่นดินปราชญ์ ภายใต้แนวคิดน้ำกับวิถีชีวิตชุมชนอีสาน และเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาดูงานการบริหารจัดการน้ำในจังหวัดเชียงใหม่ 4) การเข้าร่วมเวทีจัดการข้อมูลของกลุ่มผู้ใช้น้ำระดับตำบล เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ สถานการณ์ปัญหาด้านน้ำของตำบล และจัดทำข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อประกอบแผนบริหารจัดการน้ำ และ 5) การมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดทำแผนผังน้ำ ทำให้ได้แผนผังน้ำของ 5 ตำบล คือ ตำบลลุดเหล็ก ตำบลโคกกลางจัดทำแผนผังน้ำบริเวณลำห้วยเป้น ตำบลโคกกลางจัดทำแผนผังน้ำบริเวณลำปลายมาศ ตำบลหนองโสนจัดทำ

¹⁻² อาจารย์สาขาวิชาภูมิสารสนเทศ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภูมิสารสนเทศ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

⁴ รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาภูมิสารสนเทศ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

แผนผังน้ำบริเวณคลองช่องแมว ตำบลจระเข้มากจัดทำแผนผังน้ำบริเวณลำปะเทีย และตำบลบ้านยางจัดทำแผนผังน้ำบริเวณลำพังชู

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูล, การจัดทำแผนผังน้ำ, กลุ่มผู้ใช้น้ำชุมชน, นวัตกรรมการบริหารจัดการน้ำ

Abstract

The purpose of this study was to investigate the participatory process of (1) data management and (2) water plan development for community water user groups--a case study of five places in OTOP Inno-Life Tourism Villages in Buriram Province. The studied areas were Thalung Lek, Khok Klang, Nong Sano, Chorakhe Mak, and Ban Yang District in Buriram Province. In-depth interview, focus group discussion, problems analysis, observation, and field surveying were used as research instruments. Data analysis was interpreted from the in-depth interview and brainstorming. The findings showed that the population of all five districts where the rainfall basically needed were farmers. Although, the low rainfall and insufficient reservoirs affected to the quantity and quality of agricultural products, each district still had a river flew through their places. Thus, they could have a participatory process of data management and well-organized on water supply for all of five groups with the cooperation from Local Administrative Organization, community leaders, district representatives, experts on water management, and representatives from Buriram Rajabhat University. The processes were: 1) to make understanding of water management in the community, 2) to settle the water management group, 3) to participate in the innovated stage of water management activity, to visit the Folk Philosopher Land under the concept "Water and E-san Community's Way of Life", and to join the study visit in the field of water management, 4) to cooperate with the data management stage of water users in the district areas to know about their roles and duties including water situation problems, and to make a spatial data used for water management and 5) to participate in water planning of water users' group for getting the water plans of each district. There were Lam Huay Pan--a creek in Thalung Lek, Lamplaimat--the water plan area in Khok Klang, Chongmaew Canal--the water plan area in Nong Sano, Lam Pathia--a lake in Chorakhe Mak, and Lam Phang Chu --a canal in Ban Yang District.

Keywords: participatory process of data management, water planning, community water user groups, innovation water management

บทนำ

จังหวัดบุรีรัมย์มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากมายทั้งแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงกีฬา เป็นกิจกรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมและใช้จ่ายเงินในแหล่งประกอบการต่าง ๆ ของจังหวัด ทั้งโรงแรมที่พัก ร้านอาหาร สินค้าที่ระลึกในท้องถิ่น โดยเฉพาะชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ที่ได้รับการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจากภูมิปัญญาวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าถึงแหล่งผลิตสินค้าและแหล่งเรียนรู้ เกิดการใช้จ่ายซื้อสินค้าของที่ระลึกสร้างรายได้ให้ชุมชน (กระทรวงมหาดไทย, 2560) จังหวัดบุรีรัมย์มีชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จำนวน 98 แห่ง มีชุมชนท่องเที่ยววิถีเกษตร มีสินค้าเกษตรปลอดภัย อาหารปลอดภัย เกษตรแปรรูป และชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์ จึงเป็นโอกาสที่ชุมชนจะได้นำเสนอสินค้าและขายผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อมากขึ้น

การบริหารจัดการด้านต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการสินค้าของนักท่องเที่ยว ทั้งด้านปริมาณ คุณภาพ และรูปปลักษณ์สินค้าที่ดี เพื่อโอกาสเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรในจังหวัดนั้น ยังประสบปัญหาอยู่บ้าง ซึ่งปัญหาที่สำคัญมีหลายประการ ประการแรกคือปัญหาจากปัจจัยธรรมชาติ อันได้แก่ ทรัพยากรดินและน้ำไม่สมบูรณ์ และเป็นปัจจัยหลักในการผลิตสินค้าเกษตร โดยเฉพาะทรัพยากรน้ำซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของการผลิต ที่ไม่สามารถควบคุมปริมาณได้ แต่สามารถบริหารจัดการให้เหมาะสมได้ซึ่งสถานการณ์ปริมาณน้ำน้อยในจังหวัดบุรีรัมย์ มีสาเหตุมาจากตำแหน่งที่ตั้งของบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ตอนกลางของภูมิภาค และมีเทือกเขาล้อมรอบทางทิศตะวันตกและทิศใต้ ทำให้อิทธิพลของลมพายุพัดพาความชื้นและฝนเข้าถึงน้อย ประการที่สอง แหล่งกักเก็บน้ำน้อย หรือเหมืองฝายชำรุด และขาดระบบชลไกในการบริหารจัดการน้ำ การบริหารจัดการน้ำจะต้องบูรณาการความร่วมมือช่วยเหลือกันจากผู้เกี่ยวข้องตั้งแต่ภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม โดยแต่ละภาคส่วนต้องทราบถึงบทบาทภาระหน้าที่ของตน และร่วมประสานความร่วมมือให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน โดยภาครัฐส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วม ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมต้องเข้ามาช่วยระดมสมอง นำเสนอแนวคิด ความรู้ภูมิปัญญาหรือเทคนิควิธีการอย่างรอบด้าน (ครรชิต พุทธิโกษา, 2554) เพื่อนำแนวคิดการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในการปฏิบัติและการดำเนินงานที่ชัดเจน ประการที่สามคือ บริบทและสภาพชุมชนที่ต่างกัน ชุมชนจึงต้องดำเนินการหาแนวทางที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทชุมชน โดยอาศัยข้อมูลและเทคโนโลยีที่จำเป็น ซึ่งในการดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น พื้นที่ใดมีข้อมูลสมบูรณ์ก็จะสามารถแก้ปัญหาได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และประการสุดท้ายคือ พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ซึ่งเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ เช่น มาตรา 38 บุคคลซึ่งใช้น้ำบริเวณใกล้เคียงกันและอยู่ในเขตลุ่มน้ำเดียวกัน มีสิทธิรวมตัวและจัดตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำเพื่อประโยชน์ร่วมกันได้ และมาตรา 47 การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะที่นอกเหนือจากการใช้เพื่อยังชีพจะต้องขออนุญาตพร้อมกับแผนบริหารจัดการน้ำ ซึ่งในแผนนั้นต้องมีข้อมูลอย่างน้อย 7 อย่าง ได้แก่ วัตถุประสงค์ของการใช้น้ำและแหล่งน้ำที่จะใช้ ประมาณการปริมาณน้ำที่จะใช้หรือจะกักเก็บไว้เพื่อใช้ สถานที่กักเก็บน้ำ วิธีการใช้น้ำ แผนจัดการน้ำที่กักเก็บไว้เมื่อเกิดภาวะน้ำแล้ง แผนจัดการน้ำที่กักเก็บไว้เมื่อเกิดภาวะน้ำท่วม และวิธีการบำรุงรักษา ฟื้นฟู และอนุรักษ์ ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาพื้นที่น้ำแล้ง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการจัดการจัดการตนเองด้านเกษตรกรรมและด้านอื่น ๆ ต่อไป

การมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลของกลุ่มผู้ใช้น้ำชุมชน ของหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดบุรีรัมย์ ยังไม่เป็นที่ปรากฏชัดเจน และยังมีรายละเอียดเพิ่มเติมของพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ซึ่งพื้นที่ศึกษาวิจัยทั้ง 5 ตำบล มีกิจกรรมการผลิตสินค้ามีผลิตภัณฑ์โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว สามารถเป็นต้นแบบการจัดการตนเองได้ คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีของจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งที่มีการบริหารจัดการที่ดี มีผลิตภัณฑ์โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว หากเกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลของกลุ่มผู้ใช้น้ำชุมชน จะนำไปสู่การผลิตหรือพัฒนาสินค้าได้อย่างต่อเนื่อง เป็นที่ยอมรับของบุคคลภายนอกมากขึ้น และยังเป็นไปตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ที่ผู้ใช้น้ำจะต้องรวมกลุ่มบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ คณะผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกพื้นที่ศึกษา 5 แห่ง ได้แก่ ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง ตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ ตำบลถลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย และตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นพื้นที่ประสบปัญหาภัยแล้ง และยังมีแผนการบริหารจัดการน้ำตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 รวมทั้งประชาชนมีความต้องการแก้ปัญหาเรื่องน้ำอย่างยั่งยืน โดยใช้กลไกต่าง ๆ ด้วยการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมสร้างและร่วมจัดการข้อมูลของชุมชน เพื่อวางแผนในการใช้น้ำและการผลิตสินค้าให้เกิดความต่อเนื่อง และลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในชุมชนทั้ง 5 ตำบล ให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลของกลุ่มผู้ใช้น้ำ กรณีศึกษาหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี 5 แห่งของจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนผังน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำ กรณีศึกษาหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี 5 แห่งของจังหวัดบุรีรัมย์

ขอบเขตการวิจัย

1. พื้นที่ศึกษา ได้แก่ ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง ตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ตำบลถลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย และตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นตำบลที่มีหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
2. ด้านเนื้อหา ได้แก่ บริบทเชิงพื้นที่ของชุมชน การใช้ที่ดิน แหล่งน้ำและการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ การใช้น้ำในครัวเรือน การเกษตรกรรม การมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลและการจัดทำแผนผังน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำ
3. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ คณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำ ประกอบด้วย ประชาชนทั่วไป ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของพื้นที่ศึกษาทั้ง 5 ตำบล เพื่อสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลและสถานการณ์ปัญหา ข้อความความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ และการบริหารจัดการน้ำชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารรายงาน บทความ และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลของกลุ่มผู้ใช้น้ำทั้ง 5 ตำบล โดยมีสาระสำคัญของการดำเนินงานวิจัย เพื่อศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ การประกอบอาชีพ ข้อมูลแหล่งน้ำ ปัญหาด้านน้ำ ภูมิปัญญาการจัดการน้ำหรือปราชญ์ชาวบ้านในด้านการจัดการ

น้ำและการใช้ที่ดิน ตลอดจนผลประโยชน์หรือผลกระทบจากการจัดการของภาครัฐ โดยการสัมภาษณ์บุคคลและการจัดเวทีสนทนากลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นของกลุ่ม และแผนที่ความรู้และการเดินสำรวจพื้นที่เพื่อบันทึกข้อมูลในสภาพจริง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลของกลุ่มผู้ใช้น้ำ จำนวน 5 ตำบล โดยไม่ได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกัน ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง มีทั้งสิ้นจำนวน 128 คน จำแนกเป็นรายตำบล ได้ดังต่อไปนี้

1. คณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำชุมชนตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จำนวน 28 คน
2. คณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำชุมชนตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จำนวน 28 คน
3. คณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำชุมชนตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จำนวน 24 คน
4. คณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำชุมชนตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จำนวน 24 คน
5. คณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำชุมชนตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จำนวน 25 คน

เครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ การประกอบอาชีพ ข้อมูลแหล่งน้ำ ปัญหาด้านน้ำ ภูมิปัญญาการจัดการน้ำหรือปราชญ์ชาวบ้านในด้านการจัดการน้ำและการใช้ที่ดิน ตลอดจนผลประโยชน์หรือผลกระทบจากการจัดการของภาครัฐ โดยใช้ เวทีสนทนากลุ่ม เพื่อระดมความคิดเห็นของกลุ่มและแผนที่ความรู้ รวมทั้งการเดินสำรวจพื้นที่แหล่งน้ำ เพื่อบันทึกข้อมูลเชิงพื้นที่ในสภาพจริง และสัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้นำชุมชน และผู้อาวุโสในพื้นที่ศึกษา รวมถึงการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อบันทึกข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นมิติต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลการใช้น้ำของชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) โดยนำข้อมูลมาจัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับบริหารจัดการกลุ่ม บริบทชุมชน และองค์ความรู้ของกลุ่ม ตลอดจนข้อสรุปจากการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มที่ได้จากการวิเคราะห์ใจความหลักของข้อมูล เพื่อเป็นกลไกในการดำเนินการจัดการข้อมูลของกลุ่มผู้ใช้น้ำ และบทสรุปการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนผังน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำ

สรุปผลการวิจัย

1. ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ มีพื้นที่ทั้งหมด 31.81 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็น 19,895 ไร่ ประกอบด้วย 14 หมู่บ้าน ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบเรียบ ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรมอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก มีพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา และพืชผักสวนครัว มีแหล่งน้ำสาธารณะ จำนวน 4 แหล่ง ได้แก่ ลำห้วยยาง เป็นลำน้ำสายหลักของตำบลอยู่ด้านทิศใต้ ลำห้วยตาแป้นเป็นสาขาของลำห้วยยางอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ลำห้วยสิม เป็นสาขาของลำห้วยยางอยู่ด้านทิศตะวันตก ลำห้วยน้อยเป็นสาขาของลำห้วยยางอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และมีหนองระเวียง หนองม่วง และสระน้ำกรมส่งเสริมการเกษตรจำนวน 20 แห่ง ตั้งอยู่ในแปลงเกษตรของเกษตรกรในชุมชนสำราญราษฎร์ ผักแว่น หนองผักแว่น และโนนศิลา ประชาชนใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงปลา ปลูกพืชผัก และทำนา แต่สภาพของสระน้ำตื้นเขินไปมาก แต่ก็ยังใช้สามารถใช้ประโยชน์ในการเกษตรได้ จึงมีความต้องการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรอย่างยั่งยืน

ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลการใช้น้ำและการจัดทำแผนผังน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำ พบว่า 1) มีการจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชน มีโครงสร้างประกอบด้วย ประธาน 1 คน รองประธาน 3 คน เลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ 3 คน เภรัณยูภิกและผู้ช่วยเภรัณยูภิก 3 คน ฝ่ายปฏิคมและผู้ช่วยปฏิคม 3 คน และคณะกรรมการ

จำนวน 15 คน และองค์การบริหารส่วนตำบลลูงเหล็กได้ขออนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำชุมชนจากนายอำเภอเมืองบุรีรัมย์ 2) มีกิจกรรมขับเคลื่อนการบริหารจัดการน้ำชุมชน ได้แก่ ได้เข้าร่วมเวทีนวัตกรรมการบริหารจัดการน้ำและเยือนถิ่นแผ่นดินปราชญ์ ภายใต้แนวคิดน้ำกับวิถีชีวิตชุมชนอีสาน ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มีผู้แทนกลุ่มเข้าร่วมคือ นายเดชธนา ยืนสุขธนัง และนายวันชัยมงคล บุตรเพชร ได้บทเรียนสำคัญคือการวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ ภัยแล้ง น้ำท่วม วิธีการแก้ ปัญหาและการจัดการน้ำชุมชน โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ ทำให้เกิดการเตรียมความพร้อม ทั้งการเตรียมคน วิธีดำเนินงาน และเตรียมข้อมูลแผนที่แหล่งน้ำ แผนที่ตำบล รูปแปลงที่ดิน การเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาดูงานการบริหารจัดการน้ำ ณ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเรียนรู้นวัตกรรมการบริหารจัดการน้ำในด้านโครงสร้างการบริหาร ด้านงบประมาณ ด้านการจัดสรรน้ำอย่างทั่วถึง ได้บทเรียนสำหรับการวิเคราะห์ลักษณะพื้นที่และศักยภาพของตำบล พบว่าตำบลลูงเหล็กเป็นพื้นที่ราบต่ำ มีแหล่งน้ำน้อย สภาพลำน้ำมีขนาดเล็กและตื้นเขิน ทำให้ปริมาณน้ำไม่เพียงพอ จึงต้องมีการสำรวจลักษณะกายภาพของพื้นที่แหล่งน้ำ สภาพแหล่งน้ำ ปริมาณน้ำ และการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำทุกแห่ง เพื่อออกแบบระบบบริหารจัดการน้ำ โดยกิจกรรมต่าง ๆ ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลลูงเหล็ก ได้แก่ ข้อมูล อาคารสถานที่จัดเวทีงบประมาณตามแผนของตำบล งานเอกสารและงานทะเบียน และการประสานงาน 3) คณะกรรมการกลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลลูงเหล็ก ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกในกลุ่มและสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวปัญหาพบว่า ตำบลลูงเหล็กมีฝนตกน้อย และตกกระจายไม่สม่ำเสมอทั้งพื้นที่ แต่บางปีฝนตกมากจนเกิดน้ำท่วม ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินพบการรुक้าแหล่งน้ำในลำห้วยต่าง ๆ ทำให้พื้นที่กักเก็บน้ำลดลง ในฤดูแล้งน้ำน้อยและไม่สามารถเพาะปลูกได้ ส่วนน้ำสำหรับการอุปโภค บริโภค เลี้ยงสัตว์ รดน้ำต้นไม้ และน้ำใช้ในด้านการท่องเที่ยวของชุมชนต้องอาศัยน้ำประปาเป็นหลัก ด้านการแก้ปัญหาได้มีการเสนอ 2 แนวคิดคือ แนวคิดแรก การพัฒนาพื้นที่ป่าหนองชาอย่างให้เป็นแหล่งกักเก็บน้ำ และขุดลอกขอบเขตป่าหนองชาอย่างเพื่อให้น้ำไหลเข้าไปกักเก็บและขุดคลองไส้ไก่ส่งน้ำไปยังพื้นที่เก็บน้ำที่กำหนดไว้ แต่จะต้องทำการขอคืนพื้นที่จากเกษตรกรบางรายที่เข้าไปจับจองพื้นที่ป่าหนองชาอย่างทำการเกษตร แนวคิดที่สองคือ การฟื้นฟูแหล่งน้ำสาธารณะให้เป็นพื้นที่ต้นแบบการท่องเที่ยวในลำห้วยยาง ซึ่งลำห้วยยางไหลผ่านบริเวณบ้านพะไลไปเชื่อมโยงกับพื้นที่โบราณ คือ สิมโบราณ บ่อน้ำโบราณ และแหล่งหินตัด ภายใต้ชื่อ “กิจกรรมล่องแพ จิบกาแฟ ลำห้วยยาง” ซึ่งนอกจากจะได้พื้นที่สำหรับกักเก็บน้ำแล้วยังจะได้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ดังนั้นจึงมีแนวคิดการจัดการข้อมูลและการจัดทำแผนผังน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำจำนวน 3 รายการคือ ข้อมูลแปลงที่ดินรายแปลงที่ได้รับข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลลูงเหล็ก สามารถนำมาเปิดใช้งานด้วยโปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ รายการที่สอง ข้อมูลการใช้น้ำในครัวเรือน ใช้การสำรวจจัดเก็บข้อมูลชื่อเจ้าบ้าน ที่อยู่ ประเภทการใช้น้ำในครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และปริมาณการใช้น้ำต่อวัน เพื่อนำเข้าข้อมูลสู่โปรแกรมบริหารจัดการน้ำชุมชน สำหรับวิเคราะห์การใช้น้ำในครัวเรือน และ สาม ข้อมูลแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ ได้รับข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลลูงเหล็ก มีรายละเอียดความกว้าง ความยาวและความลึกสามารถเปิดใช้งานด้วยโปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และนำเข้าข้อมูลสู่โปรแกรมบริหารจัดการน้ำชุมชนเพื่อวิเคราะห์ปริมาณน้ำที่ถูกใช้ไปและปริมาณน้ำคงเหลือ และแผนผังน้ำคือ ห้วยตาแป้นโดยมีแนวคิดในการสร้างฝาย 2 ช่วง เพื่อกักเก็บน้ำและใช้กระจายน้ำไปสู่ชุมชนท่องเที่ยวสายยาวของตำบลลูงเหล็กและหมู่บ้านอื่น ๆ ตามลำดับ

2. ตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ มีพื้นที่ทั้งหมด 72.9 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็น 45,563 ไร่ ประกอบด้วย 16 หมู่บ้าน สภาพพื้นที่เป็นที่ราบและเป็นเนินเล็กน้อย ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีแหล่ง

น้ำสาธารณะจำนวน 7 แห่ง ได้แก่ ลำปลายมาศ ไหลเข้าสู่ตำบลโคกกกลางจากด้านทิศใต้ไปสู่อำเภอเมือง ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในการเกษตร แต่ในช่วงฤดูฝนน้ำในลำปลายมาศจะมีปริมาณมากจนเอ่อล้นริมฝั่งแม่น้ำและท่วมพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ก่อให้เกิดพื้นที่ชุ่มน้ำริมฝั่งลำปลายมาศเป็นระยะ ๆ บางแห่งกลายเป็นหนองน้ำเล็ก ๆ แต่เมื่อถึงฤดูแล้ง น้ำจะลดลงเหลือน้ำเฉพาะในลำปลายมาศ คลองรีเป็นคลองน้ำขนาดเล็กอยู่บริเวณทิศตะวันตกของบ้านกว้างออย คลองตาตอยู่บริเวณตอนกลางและไหลลงสู่ลำปลายมาศ คลองศาลาเป็นคลองสาขาของคลองตาต คลองกระแสนเป็นคลองสาขาของคลองตาต คลองตะเคียนอยู่ด้านทิศใต้ คลองลึก อยู่บริเวณทิศตะวันตกไหลมาจากทางทิศตะวันตกสู่ลำปลายมาศ คลองท่าโพเป็นคลองสาขาลำปลายมาศ ไหลมาจากตำบลหนองบัวโคกและไหลลงสู่ลำปลายมาศ และสระน้ำเพื่อการเกษตรจำนวน 59 แห่ง กระจายอยู่ในชุมชนต่าง ๆ ของตำบลโคกกกลาง มีการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในการปลูกพืชไร่ ปลูกผัก และทำนา

ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลและการจัดทำแผนผังน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำ พบว่า 1) มีการจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชน มีโครงสร้างประกอบด้วย ประธาน 1 คน รองประธาน 2 คน เลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ 2 คน เภรัญญิกและผู้ช่วยเภรัญญิก 2 คน ฝ่ายปฏิคมและผู้ช่วยปฏิคม 2 คน และคณะกรรมการจำนวน 10 คน และองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกกลางขอนแก่นแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำชุมชนจากนายอำเภอลำปลายมาศ 2) มีกิจกรรมขับเคลื่อนการบริหารจัดการน้ำชุมชน โดยการเข้าร่วมเวทีนวัตกรรมการบริหารจัดการน้ำและเยือนถิ่นแผ่นดินประชาธิปไตย ภายใต้แนวคิดน้ำกับวิถีชีวิตชุมชนอีสาน ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มีผู้แทนกลุ่มเข้าร่วมคือ นายเจริญ สุขวิบูลย์ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลโคกกกลาง และนายสังวาลย์ พิทักษา ได้บทเรียนด้านการวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ ภัยแล้ง น้ำท่วม วิธีการแก้ปัญหา และการจัดการน้ำชุมชน โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ ทำให้มีการประสานงานกับผู้แทนชุมชน และได้ประชุมเพื่อหาวิธีดำเนินงาน และจัดเตรียมแผนที่แหล่งน้ำ แผนที่ตำบล รูปแปลงที่ดิน จากนั้นมีการเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาดูงานการบริหารจัดการน้ำจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเรียนรู้นวัตกรรมการบริหารจัดการน้ำในด้านโครงสร้างการบริหาร งบประมาณ การจัดสรรน้ำอย่างทั่วถึง และได้นำบทเรียนที่ได้มาวิเคราะห์ลักษณะพื้นที่และศักยภาพของตำบลพบว่า พื้นที่ตอนล่างถึงตอนกลางของตำบลโคกกกลางเป็นพื้นที่ราบต่ำมักเกิดปัญหาน้ำเอ่อท่วมริมฝั่งของลำปลายมาศ ฤดูแล้งน้ำจะขาดแคลนน้ำ ส่วนพื้นที่ตอนบนเป็นพื้นที่เนินและไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำ ทำให้น้ำไหลออกจากพื้นที่อย่างรวดเร็ว ดังนั้นคณะกรรมการกลุ่มจึงได้ร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกกลางและผู้แทนชุมชน สำรวจลักษณะกายภาพของพื้นที่แหล่งน้ำและปริมาณน้ำ การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ ระบบการไหลของลำน้ำในพื้นที่ พบว่าสภาพของลำปลายมาศมีความแคบแค้วก่อให้เกิดเป็นแอ่งทะเลสาบขนาดเล็ก และสามารถใช้เป็นพื้นที่เก็บน้ำได้ จึงมีแนวคิดในการขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากสำนักชลประทานเพื่อสร้างหรือซ่อมบำรุงฝายน้ำล้น และขุดลอกคลองส่งน้ำเพื่อผันน้ำจากลำปลายมาศมาเก็บไว้ในสระน้ำและผันน้ำส่งไปตามพื้นที่การเกษตร รวมทั้งทำการฟื้นฟูแหล่งน้ำสาธารณะและลำปลายมาศในบางช่วงให้กักเก็บน้ำได้ 3) การจัดการข้อมูลและการจัดทำแผนผังน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำจำนวน 3 รายการคือ ข้อมูลแปลงที่ดินรายแปลง ได้รับข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกกลาง สามารถเปิดใช้งานได้ด้วยโปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ข้อมูลการใช้น้ำในครัวเรือน ใช้การสำรวจจัดเก็บข้อมูลชื่อเจ้าบ้าน ประเภทการใช้น้ำในครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และปริมาณการใช้น้ำต่อวันของครัวเรือน และนำเข้าข้อมูลเข้าสู่โปรแกรมบริหารจัดการน้ำชุมชน เพื่อวิเคราะห์การใช้น้ำในครัวเรือน และข้อมูลแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ได้รับข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกกลาง มีรายละเอียดความกว้าง ความยาว และความลึก สามารถเปิดใช้งานด้วยโปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และนำเข้าข้อมูลเข้าสู่โปรแกรมบริหารจัดการน้ำชุมชนเพื่อวิเคราะห์ปริมาณ

น้ำที่ถูกใช้ไปและปริมาณน้ำคงเหลือของแหล่งน้ำนั้น ส่วนด้านการจัดทำแผนผังน้ำ ได้มีแนวคิดจัดทำแผนผังน้ำลำปลายมาศ โดยมีแผนในการเสนอของงบประมาณสร้างฝาย 3 ช่วง และขุดคลองไส้ไก่เพื่อผันน้ำจากลำปลายมาศมาเก็บในสระน้ำภายในตำบลโคกกลาง

3. ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย มีพื้นที่ทั้งหมด 84 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็น 52,500 ไร่ ประกอบด้วย 16 หมู่บ้าน มีหมู่บ้านโคกเมืองเป็นเมืองโบราณ มีโบราณสถานทางประวัติศาสตร์สำคัญมีอายุนับพันปีมาแล้ว และมีบารายเมืองต่ำเป็นอ่างเก็บน้ำโบราณขนาดใหญ่ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเรียบเหมาะแก่การทำนาและเลี้ยงสัตว์ มีแหล่งน้ำสาธารณะรวม 8 แหล่ง โดยมีคลองปูนเป็นคลองสายหลัก มีต้นกำเนิดจากเขาพนมรุ้งและเขาไพบวัต ไหลจากด้านทิศตะวันตกไปด้านทิศตะวันออกจะมีคลองสลักไถซึ่งมีต้นกำเนิดจากเขาพนมรุ้งเช่นกัน ไหลลงมาจากทิศใต้ลงมาบรรจบกับคลองปูน ห้วยโตงเป็นลำห้วยสาขาของคลองปูน ไหลจากทิศใต้ไปบรรจบกับคลองปูนทางทิศเหนือ ลำห้วยลิกมีต้นกำเนิดจากเขาไพบวัต ไหลลงมาจากทิศใต้มาบรรจบกับห้วยตะแบก ลำห้วยตะแบกมีต้นกำเนิดจากเขาไพบวัต ไหลลงมาจากทิศใต้ลงมาบรรจบกับห้วยตะแบก ลำห้วยแสงพันมีต้นกำเนิดจากที่เนินในตำบลเขาคอก ไหลไปทางทิศเหนือมาบรรจบกับห้วยตะแบก และลำห้วยโคกธาตุไหลมาจากทางทิศใต้เข้าสู่ตอนกลางของตำบลจรเข้มาก และใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในการทำไร่นา

ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลและการจัดทำแผนผังน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำ พบว่า 1) มีการจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชน มีโครงสร้างบริหารทั้งสิ้น จำนวน 16 คน ประกอบด้วย ประธาน 1 คน รองประธาน 3 คน เลขานุการ 2 คน ผู้ช่วยเลขานุการ 2 คน เภรัญญิก 2 คน ปฏิคม 2 คน และคณะกรรมการ 5 คน จากนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก ได้นำเสนอโครงสร้างของกลุ่มและขออนุมัติแต่งตั้งจากนายอำเภอประโคนชัยต่อไป 2) กิจกรรมขับเคลื่อนการบริหารจัดการน้ำได้เข้าร่วมกิจกรรมเวทีนวัตกรรมการบริหารจัดการน้ำและเยือนถิ่นแผ่นดินปราชญ์ ภายใต้แนวคิดน้ำกับวิถีชีวิตชุมชนอีสาน ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มีผู้แทนกลุ่มเข้าร่วมคือ นายจำลอง จูโต และนายนายสุเทพ มมประโคน ทำให้ได้ทราบถึงสถานการณ์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ เพื่อสร้างแนวทางการเตรียมความพร้อมในการจัดทำข้อมูล เตรียมคน เตรียมวิธีดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมมากขึ้น และเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาดูงานการบริหารจัดการน้ำจังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งการสร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ จากนั้นจึงเกิดเวทีสรุปสถานการณ์ด้านน้ำของตำบลจรเข้มาก พบว่าพื้นที่ชุมชนมีปริมาณฝนน้อย และฝนตกกระจายตัวไม่สม่ำเสมอทั้งพื้นที่ ประการต่อมาคือปัญหาฝายกั้นน้ำชำรุดและไม่เพียงพอซึ่งประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำได้อธิบายว่า ปัจจุบันได้เขียนโครงการเพื่อของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานด้านชลประทานเพื่อมาขุดลอกคลองส่งน้ำ เพื่อจะผันน้ำจากลำปะเทียเข้าสู่คลองส่งน้ำมาเก็บไว้ในสระแล้วจึงปล่อยน้ำไปสู่พื้นที่การเกษตร อีกทั้งยังวางแผนจะขอสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมจากสำนักงานชลประทาน เพื่อสร้างหรือซ่อมบำรุงฝายกั้นน้ำ ดังนั้นเพื่อรองรับโครงการต่าง ๆ จึงได้มีการจัดเตรียมข้อมูลของตำบล 3 รายการคือ ข้อมูลแปลงที่ดินรายแปลง ได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก ที่สามารถเปิดใช้งานได้ด้วยโปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ รวมทั้งรายละเอียดเจ้าของที่ดิน ข้อมูลครัวเรือน โดยจัดเก็บชื่อเจ้าบ้านที่อยู่ ประเภทการใช้พื้นที่ในครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและปริมาณการใช้ต่อวัน และข้อมูลแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ และนำเข้าสู่ข้อมูลสู่โปรแกรมบริหารจัดการน้ำชุมชน เพื่อคำนวณปริมาณการใช้พื้นที่ในกิจกรรมต่าง ๆ และมีการจัดทำแผนผังน้ำตำบลจรเข้มาก บริเวณลำห้วยปะเทีย ซึ่งมีแผนในการพัฒนาคลองส่งน้ำเพื่อผันน้ำเข้าสู่ชุมชนในตำบลจรเข้มาก จำนวน 4 โครงการ ได้แก่ โครงการขยายอ่างห้วยลิกเดิม โครงการผันน้ำจากลำปะเทียมาเชื่อมคลองปูน ความยาว 4,200 เมตร โครงการผันน้ำจากลำปะเทียมาเชื่อมอ่างห้วยลิก ความยาว 5,820 เมตร และ

พัฒนาคลองน้ำเชื่อมโยงโครงข่ายทางน้ำจากห้วยลิกมายังบารายเมืองต่ำ

4. ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง มีพื้นที่ทั้งหมด 84 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็น 52,500 ไร่ ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน ประชากรประกอบอาชีพหลักคือทำนา สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มลาดเอียงจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก มีแหล่งน้ำ 2 แหล่ง ได้แก่ ลำปะเทียไหลเข้าสู่ตำบลหนองโสนด้านทิศตะวันตกไปสู่ทิศเหนือ เป็นลำน้ำสายหลักที่ใช้ประโยชน์ในการเกษตร ส่วนคลองช่องแมว อยู่ด้านตะวันตกของตำบล มีความยาว 4 กิโลเมตร และสระน้ำบ้านสีเหลี่ยมน้อย มีพื้นที่ 25,000 ตารางเมตร และมีความลึก 5 เมตร ชาวบ้านสีเหลี่ยมน้อยใช้น้ำในการปลูกพืชผักสวน นอกจากนั้นยังมีบ่อบาดาลอีก 4 แห่ง ที่ใช้ประโยชน์ในการอุปโภค บริโภค และการเกษตรของโครงการนาแปลงใหญ่ รวมทั้งใช้ในการผลิตน้ำดื่มบรรจุขวด สระน้ำบ้านหนองโสนน้อยพัฒนาใช้การใช้ผลิตน้ำประปาและผลิตน้ำบรรจุขวด อ่างเก็บน้ำบ้านระนามพลวง และสระปู่ตา มีพื้นที่ 4,000 ตารางเมตร ประชาชนใช้น้ำในการปลูกผักสวนครัว และมีบ่อบาดาลสำหรับใช้ผลิตน้ำประปาจำนวน 1 บ่อ มีการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในการปลูกพืชไร่ ปลูกผัก และทำนา

ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลการใช้น้ำและการจัดทำแผนผังน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำ พบว่า 1) มีการจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชน มีโครงสร้างประกอบด้วย ประธาน 1 คน รองประธาน 2 คน เลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ 3 คน เภรัญญิกและผู้ช่วยเภรัญญิก 2 คน ฝ่ายปฏิคม 1 คน และคณะกรรมการจำนวน 15 คน และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองโสน จะได้ขออนุมัติเพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำชุมชนจากนายอำเภอนางรอง 2) กิจกรรมขับเคลื่อนการบริหารจัดการน้ำชุมชน ได้แก่ การเข้าร่วมเวทีนวัตกรรมการบริหารจัดการน้ำและเยือนถิ่นแผ่นดินปราชญ์ ภายใต้แนวคิดน้ำกับวิถีชีวิตชุมชนอีสาน ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ได้บทเรียนสำคัญคือการวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ ภัยแล้ง น้ำท่วม วิธีการแก้ ปัญหาและการจัดการน้ำชุมชน โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ ทำให้เกิดการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเตรียมคน วิธิตำเนินงาน เตรียมข้อมูลแผนที่แหล่งน้ำ แผนที่ตำบล รูปแปลงที่ดิน และจากการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่ม ได้ทำการวิเคราะห์ลักษณะพื้นที่และศักยภาพของตำบลหนองโสน พบว่าเป็นพื้นที่ราบต่ำ มีแหล่งน้ำสำคัญคือลำปะเทีย ซึ่งไหลเข้ามาในตำบลเป็นระยะทางสั้น ๆ มีปริมาณน้ำน้อยและไม่ครอบคลุมพื้นที่เพียงเล็กน้อย ดังนั้นเวทีการบริหารจัดการน้ำจึงได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลแหล่งน้ำสาธารณะ ตรวจสอบสภาพแหล่งน้ำ และได้สรุปสถานการณ์น้ำไว้ว่า ตำบลหนองโสนมีปริมาณฝนตกน้อย และตกกระจายไม่สม่ำเสมอทั้งพื้นที่ มีแหล่งกักเก็บน้ำไม่เพียงพอ โดยแหล่งน้ำสาธารณะภายในตำบล ได้แก่ ลำปะเทีย และคลองช่องแมว รวมทั้งมีอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กในหมู่บ้านแต่ไม่สามารถเก็บกักน้ำได้มากนัก ในฤดูแล้งจึงไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ การแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำเบื้องต้น ได้มีการขุดสระน้ำในพื้นที่ชุมชน รวมทั้งการแจกจ่ายน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนในระดับกลุ่มได้มีการจัดเตรียมข้อมูลแปลงที่ดินรายแปลง และข้อมูลแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ ได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองโสน และได้เก็บรวบรวมข้อมูลการใช้น้ำประโยชน์ที่ดิน ข้อมูลตำแหน่งครีวเรือน และนำเข้าสู่ข้อมูลสู่โปรแกรมบริหารจัดการน้ำชุมชน เพื่อวิเคราะห์ปริมาณน้ำที่ถูกใช้ไปในกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า ในฤดูแล้ง หากพื้นที่เพาะปลูกใช้น้ำจากแหล่งน้ำข้างต้น จะเกิดปัญหาน้ำไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงมีการรวบรวมข้อมูล และจัดทำแผนผังน้ำโดยเลือกบริเวณคลองช่องแมว และมีแผนสร้างฝาย จำนวน 2 ช่วง เพื่อทำการกักเก็บน้ำในฤดูฝน เพื่อเอาไว้ใช้ประโยชน์ในฤดูแล้ง

5. ตำบลบ้านยาง อำเภอฟุไธสง มีเนื้อที่ 30 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็น 18,750 ไร่ ประกอบด้วย 16 หมู่บ้าน สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบ มีลำน้ำธรรมชาติไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำมูล และลำพังชู โดยลำน้ำมูล เป็นลำน้ำ

สายหลักที่ไหลผ่านตำบลบ้านยางในบริเวณตอนใต้ ในช่วงที่ลำน้ำมูลไหลผ่านตำบลบ้านยาง ลำน้ำมีลักษณะคดเคี้ยว โค้งตัวมีความยาว 13 กิโลเมตร ส่วนลำพังชู เป็นลำน้ำที่ไหลผ่านตำบลด้านทิศตะวันออก ลำน้ำมีลักษณะคดเคี้ยว โค้งตัว มีความยาว 25 กิโลเมตร ไหลผ่านพื้นที่เกษตรกรรมและชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในการอุปโภค บริโภค และทำการเกษตร แต่ปริมาณน้ำเหือดแห้งไปสิ้น เพราะไม่มีฝายกั้นน้ำ ประกอบกับเกิดปัญหาฝนทิ้งช่วงยาวนาน ทำให้ชุมชนท่องเที่ยววิถีวิถี โดยเฉพาะกลุ่มทอผ้าไหม ที่ต้องขาดแคลนน้ำในการรดน้ำต้นหม่อนไหม ทำให้เกิดการยืนต้นแห้งตายไปทีละน้อย ส่งผลต่อการเลี้ยงไหมของคนในชุมชน แหล่งน้ำสาธารณะนี้มีการใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชไร่ ปลูกผัก และทำนา

ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลของกลุ่มผู้ใช้น้ำและการจัดทำแผนผังน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำ พบว่า 1) มีคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำ ทั้งสิ้นจำนวน 16 คน มีโครงสร้างประกอบด้วย ประธาน 1 คน รองประธาน 2 คน เลขานุการ 1 คน ผู้ช่วยเลขานุการ 1 คน เภรัญญิก 1 คน ผู้ช่วยเภรัญญิก 1 คน ปฏิคม 1 คน ผู้ช่วยปฏิคม 1 คน และคณะกรรมการ 7 คน จากนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง จะได้นำเสนอโครงสร้างของกลุ่มเพื่อขออนุมัติ แต่งตั้งจากนายอำเภอพุทไธสง 2) กิจกรรมขับเคลื่อนการบริหารจัดการน้ำชุมชน ได้แก่ การเข้าร่วมเวทีนวัตกรรม การบริหารจัดการน้ำและเยือนถิ่นแผ่นดินปราษฎ์ ภายใต้แนวคิดน้ำก็วิถีชีวิตชุมชนอีสาน ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ได้บทเรียนสำคัญคือการวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ วิธีการแก้ ปัญหาและการจัดการน้ำชุมชน โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ ทำให้เกิดการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเตรียมคน วิธิดำเนินงาน เตรียมข้อมูลแผนที่แหล่งน้ำ แผนที่ตำบล รูปแปลงที่ดิน และจากการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่ม ได้ทำการวิเคราะห์ลักษณะพื้นที่และศักยภาพของตำบลบ้านยาง พบว่า สถานการณ์ปัญหาด้านน้ำ เกิดจากปัญหาปริมาณฝนน้อย และฝนตกกระจายไม่สม่ำเสมอทั้งพื้นที่ ประกอบกับมีแหล่งกักเก็บน้ำไม่เพียงพอ ทำให้ฤดูฝนน้ำจะไหลทิ้งไปโดยเปล่าประโยชน์ โดยในพื้นที่ตำบลบ้านยางมีแหล่งน้ำสาธารณะ ได้แก่ ลำห้วยพังชู และแม่น้ำมูลอยู่ทางใต้ของตำบล ซึ่งจะมีปริมาณน้ำน้อยในฤดูแล้ง แม้ที่ผ่านจึงได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ทั้งการขุดสระน้ำในไร่นา และการสนับสนุนเครื่องสูบน้ำเพื่อใช้ประโยชน์ในการเกษตร แต่ยังไม่สามารถบริหารจัดการให้เกิดความยั่งยืนได้ ดังนั้นคณะกรรมการกลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลบ้านยาง จึงได้รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจำนวน 3 รายการ ได้แก่ ข้อมูลแปลงที่ดินรายแปลง เพื่อวิเคราะห์การใช้ประโยชน์ที่ดินและการใช้น้ำรายแปลง ข้อมูลตำแหน่งครัวเรือน จัดเก็บรายละเอียดชื่อเจ้าบ้านและที่อยู่ ประเภทการใช้น้ำในครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และปริมาณการใช้ต่อวัน เพื่อวิเคราะห์ปริมาณน้ำที่ครัวเรือนใช้ไป และข้อมูลแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ที่มีการใช้น้ำร่วมกัน เพื่อนำมาวิเคราะห์ปริมาณน้ำที่ถูกกิจกรรมต่าง ๆ ใช้ไปทั้งหมด โดยพบว่าในฤดูแล้งจะมีปริมาณน้ำน้อย มาก หากมีการเพาะปลูกและใช้น้ำจากแหล่งน้ำสาธารณะข้างต้น จะเกิดปัญหาน้ำไม่เพียงพออย่างแน่นอน ดังนั้นจึงมีการเสนอแนวคิดในการพัฒนาแหล่งน้ำ สร้างฝายกั้นน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง จึงได้จัดทำแผนผังน้ำโดยเลือกบริเวณลำพังชู และเสนอแผนในการสร้างฝายกั้นน้ำ จำนวน 3 ช่วง คือลำพังชูตอนบน ลำพังชูตอนกลาง และลำพังชูตอนล่าง

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ของพื้นที่ศึกษาทั้ง 5 ตำบล พบว่า ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสลับกับที่เนินเตี้ยๆ จึงทำให้ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมปลูกข้าวเป็นหลัก และปลูกพืชไร่ ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา และพืชผักสวนครัว การรวบรวมข้อมูลแหล่งน้ำ พบว่า ตำบลจะเข้มีมาก มีป่าอนุรักษ์ในเขต

อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ซึ่งเป็นภูเขาไฟจึงเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารสายเล็ก ๆ ที่มีน้ำไหลในช่วงฤดูฝน ก่อเกิดสายน้ำไหลไปในพื้นที่เกษตร ส่วนในตำบลบ้านยาง ตำบลโคกกลาง ตำบลหนองโสน และตำบลสูงเหล็ก ไม่มีแหล่งต้นน้ำที่เกิดขึ้นในตำบล มีเฉพาะสายน้ำที่ไหลผ่านเข้ามา จึงทำเกษตรอาศัยน้ำฝน และไม่มีระบบชลประทาน เมื่อปริมาณฝนน้อยและกระจายตัวไม่สม่ำเสมอ ประกอบกับพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เพาะปลูกและไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำที่เพียงพอ พี่ชจึงขาดน้ำไปหล่อเลี้ยงและชะงักการเจริญเติบโตหรือแห้งตายไปในที่สุด ทำให้เกษตรกรต้องทำการปลูกชดเชย จึงส่งผลให้มีต้นทุนเพิ่มขึ้นแต่มีปริมาณและคุณภาพผลผลิตต่ำ ซึ่งในพื้นที่ศึกษาทุกตำบลประสบปัญหาสถานการณ์น้ำที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ยังมีปัญหาการรुक้ำพื้นที่แหล่งน้ำ ทำให้แหล่งน้ำมีขนาดลดลง และปัญหาน้ำไม่สะอาดมีสารเคมีปนเปื้อน รวมทั้งเกิดการรुक้ำพื้นที่ป่าชุมชนซึ่งเป็นแหล่งกักเก็บน้ำด้วย สอดคล้องกับกรมอุตุนิยมวิทยา (2550) กล่าวว่าภัยแล้งดังกล่าวข้างต้น เป็นภัยแล้งด้านอุตุนิยมวิทยา คือมีปริมาณหยาดน้ำฟ้าต่ำกว่าปกติ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ จึงส่งผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพสินค้าเกษตรของเกษตรกร และยังสอดคล้องกับกรมชลประทาน (2559) กล่าวว่าปริมาณฝนสะสมของประเทศไทยและค่าเฉลี่ยฝนปกติ 30 ปี ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีฝนน้อยกว่าค่าเฉลี่ยมาก โดยเฉพาะปริมาณฝนสะสมช่วงฤดูแล้งเดือนพฤศจิกายน-เมษายน ปี พ.ศ. 2547-2559 มีปริมาณฝนเฉลี่ยทั้งฤดูประมาณ 204 มิลลิเมตร คณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำระดับตำบลทั้ง 5 ตำบลจึงได้นำเสนอเส้นทางแม่น้ำในตำบลซึ่งพบว่าปริมาณน้ำน้อยเนื่องจากฝนตกน้อยมาก ซึ่งประกอบด้วย ตำบลสูงเหล็ก มีเส้นทางจำนวน 4 แห่ง คือ ลำห้วยยาง ลำห้วยตาแป้น ลำห้วยสิม และลำห้วยน้อย ตำบลโคกกลาง มีเส้นทางน้ำไหลผ่าน จำนวน 7 แห่ง คือ ลำปลายมาศ คลองรี คลองตาด คลองศาลา คลองกระแสด คลองตะเคียน และคลองท่าโพ ตำบลจรเข้มาก มีเส้นทางน้ำไหลผ่าน จำนวน 8 แห่ง คือ คลองปูน คลองสลักไถ ลำห้วยโตน ลำห้วยลึก ลำห้วยตะแบก ลำห้วยตะแบง ลำห้วยแสงพัน และลำห้วยโคกธาตุ ตำบลหนองโสน มีเส้นทางน้ำไหลผ่าน จำนวน 2 แห่ง คือ ลำปะเทีย คลองช่องแมว และมีสระน้ำบ้านสีเหลี่ยมน้อย สระน้ำบ้านหนองโสนน้อยพัฒนา สระน้ำบ้านระนามพลวง และตำบลบ้านยาง มีเส้นทางน้ำไหลผ่าน จำนวน 2 แห่ง คือ แม่น้ำมูล และลำพังชู ซึ่งข้อมูลแหล่งน้ำจะนำไปใช้ในการร่วมมือกันแสวงหามาตรการในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาด้านน้ำเป็นลำดับต่อไป สอดคล้องกับปราโมทย์ ไ้มักลัด (2559) กล่าวว่าเกษตรกรต้องตระหนักว่าหากไม่มีมาตรการแก้ปัญหาภัยแล้ง ต่อไปภายภาคหน้าอาจจะไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้ง่าย จึงต้องมีการจัดหา จัดสรร พัฒนาอนุรักษ์และการฟื้นฟู โดยใช้หลักการจัดการน้ำแบบบูรณาการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2. ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลของกลุ่มผู้ใช้ น้ำ พบว่า ทั้ง 5 ตำบล มีการผลดำเนินงาน 5 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 การเข้าร่วมรับฟังบรรยายเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจสภาพปัญหาด้านน้ำในระดับประเทศ ระดับลุ่มน้ำ และระดับชุมชน กฎหมายด้านการจัดการน้ำ การเตรียมความพร้อมในการแก้ไขปัญหาจากวิทยากร โดยมีผู้นำชุมชนและผู้แทนชุมชน ได้เข้าร่วมรับฟังการบรรยายและได้ร่วมนำเสนอปัญหาในเวทีดังกล่าวนี้ด้วย ระยะที่ 2 การร่วมจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชน โดยมีผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้แทนชุมชน และบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เป็นคณะกรรมการ โดยทั้ง 5 ตำบล มีโครงสร้างของคณะกรรมการ ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ ผู้ช่วยเลขานุการ เற்றுณิก ผู้ช่วยற்றுณิก ปฎิคม ผู้ช่วยปฎิคม และคณะกรรมการ จำแนกรายตำบล ได้แก่ ตำบลสูงเหล็ก มีคณะกรรมการจำนวน 30 คน ตำบลโคกกลาง มีคณะกรรมการจำนวน 19 คน ตำบลจรเข้มาก มีคณะกรรมการจำนวน 16 คน ตำบลหนองโสน มีคณะกรรมการจำนวน 24 คน และตำบลบ้านยาง มีคณะกรรมการจำนวน 16 คน จากนั้นจึงเป็นขั้นตอนการขออนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการ โดยอนุมัติจากนายอำเภอ เพื่อให้สามารถดำเนินงานภายใต้กรอบพระราชบัญญัติว่า พ.ศ. 2561 ได้อย่างถูกต้องตาม

กฎหมาย ระยะที่ 3 การเข้าร่วมกิจกรรมเวทีนวัตกรรมการบริหารจัดการน้ำและเยือนถิ่นแผ่นดินปราษฎ์ ภายใต้แนวคิดน้ำกับวิถีชีวิตชุมชนอีสาน จัดโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อให้ผู้แทนของกลุ่มบริหารจัดการน้ำได้ทราบถึงระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ นำไปสู่การเตรียมการจัดทำข้อมูล เตรียมคนและเตรียมวิธีดำเนินงานหรือขั้นตอนการขับเคลื่อนกิจกรรมของตนเองอย่างเป็นระบบ ระยะที่ 4 การเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาดูงานการบริหารจัดการน้ำในชุมชนต้นแบบ โดยการประสานงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์กับชุมชนต้นแบบ และมีผู้แทนกลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลละ 2-3 คน เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อเรียนรู้นวัตกรรมการบริหารจัดการน้ำจากชุมชนต้นแบบในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้แทนกลุ่มบริหารจัดการน้ำทั้ง 5 ตำบล ได้แนวทางในการดำเนินการวางแผนพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมในตำบลของตนเอง โดยมีการนำเสนอแนวคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการหนุนเสริมจากผู้เข้าร่วมเวที ซึ่งได้มีเวทีนำเสนอหลังจากการศึกษาดูงานเสร็จสิ้นในวันสุดท้าย และระยะที่ 5 การเข้าร่วมเวทีจัดการข้อมูลของกลุ่มผู้ใช้น้ำในระดับตำบล เป็นเวทีที่ดำเนินการกิจกรรมของคณะกรรมการกลุ่มบริหารจัดการน้ำ ทั้ง 5 ตำบล โดยมีผู้เข้าร่วมเวทีประกอบด้วย เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประธาน รองประธาน คณะกรรมการ ผู้แทนชุมชน โดยมีประเด็นแลกเปลี่ยนข้อมูล และระดมสมองเพื่อนำเสนอสถานการณ์ปัญหาด้านน้ำของชุมชน และร่วมดำเนินการจัดเตรียมข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อประกอบแผนบริหารจัดการน้ำ และร่วมกันเดินสำรวจแหล่งน้ำ เพื่อประเมินปริมาณน้ำที่ศทาง การไหลของน้ำ และการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ ทำให้ได้ข้อมูลเชิงพื้นที่ 3 ชั้นข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับที่ดิน และการใช้ประโยชน์ที่ดิน ข้อมูลแหล่งน้ำและการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ และข้อมูลครัวเรือนที่ใช้น้ำจากแหล่งน้ำสาธารณะ ดังนั้นผลการดำเนินงานทั้ง 5 ระยะ จึงแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำเกิดผลลัพธ์ที่ดีต่อกับตำบล และการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมจึงนำมาสู่การได้ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับนำมาประยุกต์ใช้ในการเตรียมการบริหารจัดการน้ำเบื้องต้น และการระดมสมองแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้ได้แผนผังน้ำสำหรับดำเนินการแก้ไขปัญหาร่วมกัน สอดคล้องกับ อุทิศ ทาหอม (2559) กล่าวว่ากระบวนการมีส่วนร่วมนับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ วางแผน การปฏิบัติ ติดตามประเมินผลในกิจกรรม ซึ่งเป็นการสร้างจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของกิจกรรมนั้น และสอดคล้องกับโกวิทย์ พวงงาม (2545) อธิบายถึงกรณีวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนและการเข้าร่วมประชุมอภิปรายตามวิถีทางประชาธิปไตย เป็นการให้คำปรึกษาแนะนำ การสำรวจ การประสานงาน และการสัมภาษณ์หรือการพูดคุย เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามจุดมุ่งหมาย

3. ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนผังน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำ พบว่า กลุ่มบริหารจัดการน้ำทั้ง 5 ตำบล ได้แผนผังน้ำเพื่อประกอบแผนการบริหารจัดการน้ำ คือ เป็นแผนผังน้ำในลำน้ำสายเดี่ยว และเป็นลำน้ำสายหลัก ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการนำเสนอความคิดเห็น จากนั้นมีการจัดลำดับความสำคัญของแหล่งน้ำ และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดเตรียมไว้ในช่วงแรกเพื่อนำมาประเมินความเป็นไปได้ของแผน และได้แผนผังน้ำรายตำบลคือ 1) ตำบลลุดสูงเหล็ก จัดทำแผนผังน้ำบริเวณห้วยตาแป้น โดยมีแนวคิดในการสร้างฝาย 2 ช่วง เพื่อกักเก็บน้ำและใช้กระจายน้ำไปสู่ชุมชนท่องเที่ยวสายยาวของตำบลลุดสูงเหล็กและหมู่บ้านอื่น ๆ ตามลำดับ 2) ตำบลโคกกลาง จัดทำแผนผังน้ำลำปลายมาศ โดยมีแนวคิดในการสร้างฝาย 3 ช่วง และขุดคลองไส้ไก่เพื่อผันน้ำจากลำปลายมาศมาสู่สระน้ำของตำบลโคกกลาง 3) ตำบลจรเข้มาก จัดทำแผนผังน้ำบริเวณลำปะเทีย โดยมีแนวคิดในการพัฒนาคลองส่งน้ำเพื่อผันน้ำเข้าสู่ชุมชนในตำบลจรเข้มาก และพัฒนาโครงการจัดการน้ำ จำนวน 4 โครงการ ได้แก่ โครงการขยายอ่างห้วยลึกเดิม โครงการผันน้ำจากลำปะเทียมาเชื่อมกับคลองปูน มีความยาว 4,200 เมตร

โครงการผันน้ำจากลำปะเทีย มาเชื่อมต่อกับอ่างเก็บน้ำห้วยลึก ซึ่งมีความยาว 5,820 เมตร และโครงการเชื่อมต่อเส้นทางน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยลึกมายังอ่างเก็บน้ำบารายเมืองต่ำ 4) ตำบลหนองโสน จัดทำแผนผังน้ำบริเวณคลองช่องแมวต่อเชื่อมเส้นทางน้ำมาจากลำปะเทีย และมีแนวคิดสร้างฝายจำนวน 2 ช่วง เพื่อเก็บกักน้ำในฤดูฝนไว้ในคลองช่องแมวเพื่อใช้ประโยชน์ในฤดูแล้ง และ 5) ตำบลบ้านยาง จัดทำแผนผังน้ำบริเวณลำพังชู มีแนวคิดในการสร้างฝายกั้นน้ำ จำนวน 3 ช่วง คือลำพังชูตอนบน ลำพังชูตอนกลาง และลำพังชูตอนล่าง เพื่อชะลอการไหลของน้ำและเก็บกักน้ำไว้ใช้ประโยชน์ในฤดูแล้งต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. การบริหารจัดการน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำชุมชนทั้ง 5 ตำบล ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ให้มากขึ้น
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดให้มีศูนย์ประสานงานประจำตำบล เพื่อประสานงานในด้านแผนดำเนินงาน ด้านงบประมาณ และด้านที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มผู้ใช้น้ำให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์
3. ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำตามบริบทของชุมชน ฐานทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งศึกษาเชิงนโยบายด้านการบริหารจัดการน้ำในระดับกระทรวงหรือระดับกรม เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินการได้สอดคล้องกับนโยบายภาครัฐ

เอกสารอ้างอิง

- กรมชลประทาน. (2559). ปริมาณน้ำฝนประเทศไทย ปี พ.ศ. 2547-2559. กรุงเทพฯ: กรมชลประทาน
- กรมอุตุวิทยามหาวิทยาลัย. (2550). ภัยแล้ง. สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2559, จาก: https://www.tmd.go.th/agromet_drought_situation.php
- กระทรวงมหาดไทย. (2560). คู่มือบริหารโครงการชุมชนท่องเที่ยว Otop นวัตกรรม. กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2545). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ.
- ครรชิต พุทธิโกษา. (2554). คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- ปราโมทย์ ไม้กลัด. (2559). ทางออกการบริหารจัดการน้ำของไทย. กรุงเทพฯ.
- อุทิศ ทาหอม. สำราญ ฐระตา. และ คเนศ วงษา. (2559). การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรแบบมีส่วนร่วมโดยการประยุกต์ใช้หลักเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อลดต้นทุนการผลิตของ เกษตรกรชุมชน บ้านคูขาด ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารพัฒนาสังคม. ปีที่ 21 ฉบับที่ 2/2562

